

Małgorzata Czajka

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

malgosia.czajka@gmail.com

Podstawy odpowiedzialności Skarbu Państwa za błędy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych w świetle unormowań konstytucyjnych i kodeksowych

State Treasury Liability for Errors of the Judiciary in Criminal Cases

STRESZCZENIE

Poruszony w niniejszym artykule temat odpowiedzialności Skarbu Państwa za błędy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych jawi się jako niezwykle interesujący i ważny społecznie, a instytucja odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie oraz niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie i zatrzymanie odgrywają bardzo ważną rolę w demokratycznym państwie prawnym. Zagadnienia związane z rehabilitacją osób poszkodowanych w wyniku pomyłek organów wymiaru sprawiedliwości mają ważne znaczenie zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym. Artykuł jest poświęcony analizie podstaw roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie uregulowanych w rozdziale 58 Kodeksu postępowania karnego w świetle relewantnych norm Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Słowa kluczowe: odszkodowanie; zadośćuczynienie; odpowiedzialność Skarbu Państwa; niesłuszne skazanie

WSTĘP

Dyrektywa trafnej reakcji karnej, w myśl której „każdy, ten i tylko ten, kto jest winien popełnienia przestępstwa, powinien za to ponieść odpowiedzialność taką i tylko taką, na jaką wedle prawa zasłużył”¹, jest jedną z naczelnych zasad procesu karnego. Została ona wyrażona wprost w art. 2 § 1 Kodeksu postępowania karnego.

¹ M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 213.

P. Hofmański ujmuje zasadę trafnej reakcji karnej jako dyrektywę interpretacyjną przepisów procesowych oznaczającą powinność takiej ich interpretacji, aby orzeczenie kończące postępowanie dotyczyło osoby, która dopuściła się przestępstwa i wobec której trafnie wymierzono środki przewidziane w prawie karnym².

Nie zawsze jednak udaje się tę dyrektywę urzeczywistnić. W praktyce wymiaru sprawiedliwości pojawiają się bowiem uchybienia prowadzące do podejmowania wadliwych decyzji procesowych, a całkowite wyeliminowanie pomyłek i błędów nie jest, z wielu powodów, możliwe. Jak zaznacza P. Czarnecki:

[...] błędy nieodłącznie są wpisane w istotę stosowania prawa, ponieważ to nie wyimaginowane organy stosują prawo, ale ludzie, którzy zasiadają w tych organach wydają określone decyzje procesowe, niekiedy prawidłowo stosując obowiązujące prawo, w innych przypadkach decyzje te zawierają drobne uchybienia, a niekiedy wreszcie uchybienia te są na tyle rażące, że nie można wyeliminować ich w toku kontroli apelacyjnej lub kasacyjnej³.

Warto w tym miejscu przytoczyć słowa E. Łętowskiej, według której „aby organy państwa, w tym sądy, mogły normalnie pracować, muszą mieć możliwość popełnienia błędu”⁴. Należy jednak zauważyć, że konsekwencje pomyłki organu wymiaru sprawiedliwości są uciążliwe nie tylko dla osoby poszkodowanej, ale też wyciskają często trwałe piętno na jej dalszym życiu. Jak słusznie podkreśla M. Kowalczyk-Ludzia, dotkliwość kodeksowych oraz pozakodeksowych ciężarów procesowych powoduje, że osoby, wobec których podjęto błędne decyzje w toku procesu karnego, podlegają zwykle trwającej przez wiele lat stygmatyzacji⁵.

W związku z nieuchronnością występowania błędów i pomyłek sądowych oraz w świetle brzemienia w skutki rezultatów tego zjawiska konieczne jest zagwarantowanie skutecznych mechanizmów zapewniających jednostkom poszkodowanym przez wymiar sprawiedliwości w toku procesu karnego możliwość dochodzenia rekompensaty poniesionych szkód i krzywd.

---

² P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do artykułów 1–296*, Warszawa 2011, s. 39.

³ P. Czarnecki, *Odpowiedzialność Skarbu Państwa za błędy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych po 1 lipca 2015 r.*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2015, nr 2, s. 55.

⁴ Te słowa E. Łętowskiej stanowią motto umieszczone na stronie internetowej Kliniki Prawa „Niewinność”, działającej w ramach Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka.

⁵ M. Kowalczyk-Ludzia, *Rehabilitacja niesłusznie skazanych i jej wpływ na wizerunek sądu*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2015, nr 1(16), s. 15.

KONSTITUCYJNE ASPEKTY ODSZKODOWANIA ZA BŁĘDY WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH KARNYCH

Aktem najwyższej rangi regulującym w polskim prawie problematykę egzekwowania roszczeń odszkodowawczych z tytułu błędnego zastosowania środków represji karnej jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁶ Jak zaznacza K. Ścisłowicz, nie ulega wątpliwości, że regulacja zawarta w Konstytucji, ze względu na rangę tego aktu, wyznacza minimalne standardy dla regulacji ustawowych⁷. Z zasady nadrzędności norm konstytucyjnych w systemie prawa wynika, że przepisy znajdujące się w aktach niższego rzędu nie mogą pozostawać w sprzeczności z ustawą zasadniczą. Wspomniane przepisy niższego rzędu, regulujące problematykę odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone w toku procesu karnego, zawarte zostały w rozdziale 58 k.p.k. Należy w tym miejscu zauważyć, że roszczenia odszkodowawcze wynikające z niesłusznego skazania lub niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania mają charakter cywilnoprawny, choć wynikają z prowadzonego postępowania karnego⁸. Jak wskazuje P. Wiliński:

[...] rozstrzygnięcie przez sąd karny nie jest jedynym możliwym do pomyślenia rozwiązaniem. Dopuszczalne byłoby bowiem przekazanie tych spraw w całości sądom cywilnym. Polski ustawodawca przyjął jednak model realizujący odszkodowanie w trybie przepisów Kodeksu postępowania karnego z posiłkowym stosowaniem przepisów postępowania cywilnego. Jest to konsekwencja dotychczasowej tradycji, a pośrednio zapewne także szczególnych konstytucyjnych gwarancji w zakresie odszkodowania z tytułu pozbawienia wolności, zawartych w art. 41 ust. 5 Konstytucji⁹.

Na gruncie Konstytucji RP można wskazać dwie normy, z których wynika prawo do odszkodowania za błędy wynikające z działalności organów władzy publicznej. Art. 77 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, że każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Z kolei zgodnie z art. 41 ust. 5 Konstytucji RP, będącym swoistym uszczegółowieniem normy zawartej w art. 77 ust. 1, każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania. Obie normy pozostają ze sobą w ścisłym związku.

⁶ Dz.U. z 1997 r., nr 7–8, poz. 483.

⁷ K. Ścisłowicz, *Konstytucyjne aspekty odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie*, [w:] *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010, s. 490.

⁸ P. Wiliński, *Odszkodowanie za stosowanie środków reakcji karnej lub przymusu procesowego – w świetle konstytucyjnej gwarancji prawa do odszkodowania*, „Wrocławskie Studia Sądowe” 2012, nr 1, s. 5.

⁹ *Ibidem*.

Art. 77 ust. 1 Konstytucji RP jest usytuowany wśród regulacji określających środki ochrony wolności i praw, co oznacza, że ma on spełniać funkcję gwarancyjną. Zgodnie z tym przepisem roszczenie o naprawienie szkody przysługuje jednostkom w sytuacji stwierdzenia naruszenia prawa przez organy władzy. Jak podkreślił Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 29 listopada 2006 r., „odpowiedzialność na podstawie powołanego przepisu ma charakter obiektywny; jest ona niezależna od winy członka organu władzy publicznej, a jej wyłączną przesłanką jest bezprawność, tj. sprzeczność z narzuconym przez prawo wzorcem postępowania”¹⁰. Odpowiedzialność Skarbu Państwa jest więc oparta na zasadzie ryzyka, co oznacza, że powinność poniesienia odpowiedzialności jest związana z ryzykiem przypisanym państwu w związku z wykonywaniem jego funkcji władczych. P. Cioch zaznacza, że demokratyczne standardy wymagają, by odpowiedzialność państwa w tym przypadku była uniezależniona od wykazania winy organu procesowego, ponieważ w przeciwnym razie skuteczność realizacji roszczeń odszkodowawczych osób poszkodowanych byłaby znacznie ograniczona¹¹. Z przepisu art. 77 ust. 1 można zdekodować normę posiadającą cechę konkretności, w związku z czym możliwe jest jego bezpośrednie stosowanie. Jak podkreśla K. Ścisłowicz, „z artykułu tego można odczytać samodzielną normę prawną, ponieważ reguluje on zarówno zakres, jak i przesłanki odpowiedzialności, a także adresata roszczeń”¹². Zgodnie natomiast ze stanowiskiem prezentowanym przez B. Banaszaka „bezpośrednie stosowanie art. 77 ust. 1 Konstytucji sprzyja zwiększeniu zakresu realizacji i ochrony sformułowanego w nim prawa jednostki. Może się ona powoływać przed organami władzy publicznej rozstrzygającymi jej sprawy indywidualne wprost na Konstytucję”¹³. Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej niezgodnym z prawem działaniem organów władzy publicznej przysługuje „każdemu”, kto doznał uszczerbku w swoich dobrach materialnych lub niematerialnych, tzn. zarówno osobom fizycznym, jak i osobom prawnym oraz jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej. B. Banaszak wskazuje, że w odniesieniu do osób fizycznych pojęcie „każdy” obejmuje je wszystkie, bez względu na obywatelstwo oraz niezależnie od tego, czy jest to osoba uprawniona do korzystania ze wszystkich praw i wolności gwarantowanych konstytucyjnie¹⁴. Z kolei w odniesieniu do osób prawnych należy przytoczyć wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2002 r., w którym sąd ten stwierdził, że pomimo iż w Konstytucji RP brak jest wyraźnego postano-

¹⁰ Wyrok TK z dnia 29 listopada 2006 r., SK 51/06.

¹¹ P. Cioch, *Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania*, Warszawa 2007, s. 13.

¹² K. Ścisłowicz, *op. cit.*, s. 491.

¹³ B. Banaszak, *Zakres podmiotów uprawnionych do dochodzenia wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji RP)*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 1.

¹⁴ *Ibidem*.

wienia, które nakazywałyoby odpowiednie stosowanie konstytucyjnych gwarancji podstawowych „wolności i praw człowieka i obywatela” także w odniesieniu do podmiotów prawa niebędących osobami fizycznymi, należy stanąć na stanowisku, że tylko taka interpretacja przepisów Konstytucji jest zgodna z wyrażoną w art. 2 Konstytucji RP zasadą demokratycznego państwa prawnego¹⁵. Przytoczone stanowisko Sądu Najwyższego potwierdza zasadność objęcia na gruncie art. 77 ust. 1 Konstytucji RP pojęciem „każdy” również, poza osobami fizycznymi, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Na gruncie art. 77 ust. 1 Konstytucji RP podstawową przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej władzy publicznej jest wystąpienie szkody. Użyte tu pojęcie „szkoda” powinno być rozumiane w sposób przyjęty na gruncie prawa cywilnego (art. 361 § 2 Kodeksu cywilnego). Trzeba wobec tego przyjąć, że pod pojęciem „szkoda” należy rozumieć każdy uszczerbek w prawnie chronionych dobrach danej jednostki, zarówno o charakterze majątkowym, jak i niemajątkowym. Odszkodowanie powinno obejmować straty, które poszkodowany poniósł (*damnum emergens*) oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby nie wyrządzono mu szkody (*lucrum cessans*)¹⁶. W wyroku K 20/02 Trybunał Konstytucyjny przyjął na gruncie art. 77 ust. 1 Konstytucji RP odmienną wykładnię pojęcia „szkoda”, odwołując się do „zasad interpretacji Konstytucji, której treści nie można ustalać poprzez odwołanie się do sensu, zakresu i znaczenia pojęć definiowanych czy określanych w ustawodawstwie zwykłym po to, aby uzupełnić ewentualne braki czy rozstrzygnąć kwestie wątpliwe”¹⁷. W cytowanym wyroku Trybunał stwierdził, że:

[...] niepodobna art. 77 ust. 1 Konstytucji nadawać znaczenia upatrującego w nim generalnej, wyczerpującej i przede wszystkim wystarczającej podstawy do żądania pełnego odszkodowania, za każde zdarzenie powodujące szkodę, za każdy rodzaj nieprawidłowości w działaniu władzy publicznej, co czyniłoby zbędną dalszą regulację tej kwestii w ustawodawstwie zwykłym, co do zakresów pominiętych w samym normowaniu art. 77 ust. 1 Konstytucji¹⁸.

Pomimo wskazanej przez Trybunał w przytoczonym wyroku metody wykładni przepisów Konstytucji RP, jak zauważa K. Ścisłowicz, w doktrynie dominuje pogląd, zgodnie z którym art. 77 ust. 1 odnosi się do szkody rozumianej w ujęciu cywilistycznym¹⁹.

¹⁵ Wyrok SN z dnia 5 kwietnia 2002 r., III RN 133/01.

¹⁶ Wyrok TK z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00.

¹⁷ Wyrok TK z dnia 23 września 2003 r., K 20/02.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ K. Ścisłowicz, *op. cit.*, s. 493. Autorka powołuje się na stanowisko M. Safjana (*Odpowiedzialność Państwa na podstawie art. 77 Konstytucji RP*, „Państwo i Prawo” 1999, z. 4, s. 3–18) oraz P. Graneckiego (*Glosa do wyroku TK z dnia 4 grudnia 2001 r., 18/00*, „Palestra” 2002, nr 11–12, s. 225).

W odniesieniu do przesłanki odpowiedzialności Skarbu Państwa, polegającej na niezgodnym z prawem „działaniu”, należy uznać (zgodnie ze stanowiskiem reprezentowanym w doktrynie)²⁰, że wskazane jest zastosowanie w tym przypadku wykładni celowościowej, co prowadzi do szerokiego rozumienia normy art. 77 ust. 1 Konstytucji RP, obejmującego swoim zakresem także zaniechanie ze strony organów władzy publicznej. Zdaniem Ł. Chojniaka nie do przyjęcia jest sytuacja, w której – w zgodzie z literalną wykładnią użytego w art. 77 ust. 1 Konstytucji RP sformułowania – zaniechanie organów władzy publicznej zwalniałoby Skarb Państwa z odpowiedzialności za powstałe w ten sposób szkody²¹. W odniesieniu do kolejnej przesłanki należy stwierdzić, że na gruncie art. 77 ust. 1 Konstytucji RP pojęcie organu władzy publicznej obejmuje „instytucję, strukturę organizacyjną, jednostkę władzy publicznej, z której działaniem wiąże się wyrządzenie szkody”²².

Jak zaznacza K. Ścisłowicz:

[...] ze względu na stopień ogólności omawianej normy konstytucyjnej oczywistym jest, że wiele kwestii związanych z dochodzeniem roszczeń odszkodowawczych reguluje ustawodawstwo zwykłe (np. konieczność zaistnienia związku przyczynowego między działaniem a szkodą, termin przedawnienia roszczenia, procedura dochodzenia roszczenia). Dlatego też istotne jest wyznaczenie granic dla regulacji ustawowej, która musi przecież pozostawać w zgodzie z Konstytucją. Odnośnie do tych granic istotne jest to, że ustawa może wyznaczać standardy ochrony wykraczające poza wzorce konstytucyjne, ponieważ Konstytucja ustanawia jedynie minimalny zakres gwarancji praw jednostki²³.

Regulację ogólną, zawartą w komentowanym art. 77 ust. 1 Konstytucji RP, uzupełnia przepis art. 41 ust. 5 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania. Prawo to ma charakter podstawowy, ponieważ nie zostało przez ustawodawcę podniesione do rangi gwarancji konstytucyjnej²⁴. Należy jednak podkreślić, że oddzielne potraktowanie w Konstytucji RP prawa do odszkodowania za niesłuszne pozbawienie wolności, z którego wynikają roszczenia mieszczące się w ogólnej regulacji art. 77 ust. 1 Konstytucji RP, wskazuje na szczególną wartość naruszonego dobra. Pojęciem pozbawienia wolności na gruncie art. 41 ust. 5 Konstytucji RP trzeba objąć karę pozbawienia wolności, tymczasowe aresztowanie, zatrzymanie oraz każdy inny

²⁰ Ł. Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie oraz za niesłuszne oskarżenie*, Warszawa 2013, s. 7; podobnie: P. Granecki, *Odpowiedzialność cywilna Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną działaniem swojego funkcjonariusza (wybrane zagadnienia)*, „Palestra” 2000, nr 11–12, s. 20.

²¹ Ł. Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie...*

²² Wyrok TK z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00.

²³ K. Ścisłowicz, *op. cit.*, s. 496.

²⁴ S. Sagan, *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 53.

środek pozbawienia wolności przez jakikolwiek organ²⁵. Z literalnej wykładni omawianego przepisu wynika, że nie obejmuje on odszkodowania za bezprawne ograniczenie wolności. Omawiany artykuł, podobnie jak art. 77 ust. 1, posługuje się przesłanką bezprawności. Oznacza to, że pozbawienie wolności ma nastąpić bądź bez podstawy prawnej, bądź na skutek nadużycia prawa. Trybunał Konstytucyjny w wyroku SK 60/03 podkreślił, że „zgodne z prawem czynności organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości [...] związane z wypełnianiem ich ustawowych obowiązków, nie nabierają charakteru działań nielegalnych ze względu na to, że postępowanie karne zakończone zostało prawomocnym uniewinnieniem”²⁶. Pozbawienie wolności nie może być w świetle tego stanowiska Trybunału uznane za bezprawne z powodu braku potwierdzenia przez sąd postawionego oskarżenia.

Omówione wyżej przepisy art. 77 ust. 1 oraz art. 41 ust. 5 Konstytucji RP stanowią podstawę wynagrodzenia szkody poniesionej na skutek błędów organów władzy publicznej. Ustrojodawca nie wskazał jednak procedury, w ramach której jednostka może dochodzić roszczeń odszkodowawczych. Z brzmienia omawianych artykułów wynika, że:

[...] ustawodawca zwykły, aby zachować standard konstytucyjny, może wybrać dowolną procedurę (karną, cywilną lub administracyjną) do dochodzenia praw konstytucyjnych, pod warunkiem jednak, że regulacje proceduralne nie ograniczą istoty prawa do domagania się odszkodowania. Niedopuszczalne będą zatem takie bariery w ustawie, które wyłączają możliwość efektywnego domagania się realizacji konstytucyjnego prawa do odszkodowania. Za takie ograniczenia należałoby uznać zbyt krótki termin do złożenia wniosku, nadmiernie wysokie opłaty przy wnoszeniu stosownej skargi, konieczność korzystania z pomocy adwokata czy też wymóg wyczerpania procedury odwoławczej, pod rygorem utraty prawa do wniesienia skargi²⁷.

Należy zaznaczyć, że dowodem rangi problematyki odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone w toku procesu karnego jest fakt, że odnoszą się do niej również akty międzynarodowe o fundamentalnym znaczeniu, normujące prawa i wolności jednostki, takie jak Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 r. Trzeba podkreślić, że „normy międzynarodowe [podobnie jak normy konstytucyjne – M.C.] wyznaczają pewne minimum praw i nie ma przeszkód, aby zapewnić wyższy standard ochrony odszkodowań dla osób pozbawionych wolności”²⁸.

²⁵ P. Hofmański, S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 584.

²⁶ Wyrok TK z dnia 11 stycznia 2005 r., SK 60/03.

²⁷ P. Czarnecki, *op. cit.*, s. 57.

²⁸ P. Kruszyński, *Z problematyki odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie*, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga pamiątkowa*

PODSTAWY ROSZCZEŃ O ODSZKODOWANIE I ZADOŚĆUCZYNIENIE NA GRUNCIE ROZDZIAŁU 58 KODEKSU POSTĘPOWANIA KARNEGO (W ŚWIETLE NOWELIZACJI Z DNIA 27 WRZEŚNIA 2013 R.²⁹)

Postępowanie uregulowane w rozdziale 58 k.p.k. należy do postępowań następczych, które prowadzone są po uprawomocnieniu się wyroku. Zgodnie z art. 552 k.p.k., normującym podstawy roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie, oskarżonemu, który w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji został uniewinniony lub skazany na łagodniejszą karę, służy od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonania względem niego w całości lub w części kary, której nie powinien był ponieść (art. 552 § 1 k.p.k.). Z kolei § 2 komentowanego artykułu stanowi, że przepis § 1 należy stosować także, jeżeli po uchyleniu skazującego orzeczenia, postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu. Zgodnie z § 3 prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia powstaje również w związku z zastosowaniem środka zabezpieczającego w warunkach określonych w § 1 i 2. Na mocy § 4 odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługuje w wypadku niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania oraz zatrzymania.

W świetle przytoczonej wyżej regulacji należy przyjąć, że w aktualnym stanie prawnym odszkodowanie i zadośćuczynienie w trybie określonym w rozdziale 58 k.p.k. przysługuje za niesłuszne skazanie (w rozumieniu art. 552 § 1–3 k.p.k.) oraz niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie i zatrzymanie (na podstawie art. 552 § 4 k.p.k.). Z przepisów tego rozdziału wynika ponadto, że przy niesłusznym skazaniu odszkodowanie i zadośćuczynienie służy w tym trybie jedynie za niesłuszenie stosowane kary oraz środki zabezpieczające. Brak natomiast podstaw do dochodzenia roszczeń z tytułu niesłuszenie stosowanych środków karnych czy też innych niż tymczasowe aresztowanie i zatrzymanie środków przymusu procesowego.

P. Czarnecki zauważa, że ustawodawca wykluczył m.in. możliwość ubiegania się na podstawie przepisów Kodeksu postępowania karnego o roszczenia z tytułu niesłusznego oskarżenia, aresztowania stanowiącego karę porządkową (art. 287 k.p.k.), odbycia kary pozbawienia wolności wskutek odwołania decyzji o warunkowym przedterminowym zwolnieniu (art. 160 Kodeksu karnego wykonawczego), zatrzymania administracyjnego (w rozumieniu art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi) czy obserwacji sądowo-psychiatrycznej (art. 203 k.p.k.)³⁰.

---

ku czci Stanisława Waltosia, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Warszawa 2000, s. 200–281.

²⁹ Dz.U. z 2013 r., poz. 1247.

³⁰ P. Czarnecki, *op. cit.*, s. 58–59.

Powyższy komentarz, wyrażony w odniesieniu do regulacji obowiązującej przed 1 lipca 2015 r., pozostaje aktualny na gruncie nowych przepisów. Należy bowiem zauważyć, że ustawodawca w ramach noweli z 2016 r., mającej na celu odwrócenie skutków „wielkiej nowelizacji” z 2013 r., nie wprowadził w treści art. 552 k.p.k. żadnych zmian.

Zakres roszczeń dochodzonych w ramach omawianego postępowania odmienne kształtował się na gruncie przepisów obowiązujących od dnia 1 lipca 2015 r. Różnice (w stosunku do poprzedzającego wejście w życie noweli wrześniowej oraz obecnego stanu prawnego) dotyczyły § 1 oraz § 4 art. 552 k.p.k.

Art. 552 § 1 k.p.k. stanowił, że oskarżonemu, który w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania został uniewinniony lub wobec którego orzeczono łagodniejszą karę lub środek karny albo środek związany z poddaniem sprawcy próbie, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę oraz zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wykonania względem niego w całości lub w części kary lub środka, których nie powinien być ponieść oraz wykonywania wobec niego środka przymusu określonego w dziale VI. W razie ponownego skazania oskarżonego odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługiwało za niezasadne wykonywanie środków przymusu w zakresie, w jakim nie zostały zaliczone na poczet orzeczonych kar lub środków.

Należy zauważyć, że art. 552 § 1 k.p.k. w kształcie nadanym mu przez ustawodawcę w ramach noweli wrześniowej statuował (tak jak w obecnym stanie prawnym) zasadę odpowiedzialności Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania. Szerszy był jednak zakres odpowiedzialności Skarbu Państwa, gdyż obejmowała ona przypadki następczego orzeczenia wobec niesłusznie skazanego łagodniejszego środka karnego albo środka związanego z poddaniem sprawcy próbie oraz przypadki wykonywania wobec następczo uniewinnionego oskarżonego środków przymusu (jak zatrzymanie, środki zapobiegawcze, zabezpieczenie majątkowe).

W uzasadnieniu projektu, który stał się podstawą do prac nad kształtem ustawy nowelizującej z 2013 r., podkreślono, że rozszerzenie zakresu odszkodowania i zadośćuczynienia dochodzonego w trybie rozdziału 58 k.p.k. nie obejmowało szkód, jakie mogą być wyrządzone innymi czynnościami procesowymi, które mają także charakter przymusowy i wkraczają w sferę konstytucyjnych wolności, ale łączą się ze zbieraniem dowodów i nie dotyczą tylko oskarżonego (przeszukanie i zatrzymanie rzeczy, kontrola rozmów). Nie wiążą się one bezpośrednio z niesłusznym skazaniem oskarżonego, z którym w ścisłym związku pozostają przepisy rozdziału 58 k.p.k. Dochodzenie tych roszczeń w ówczesnym stanie prawnym następowało na drodze cywilnoprawnej³¹.

³¹ Druk sejmowy nr 870, s. 6.

Trzeba wskazać, że – jak zaznaczono w przywołanym wyżej uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej – jednym z celów omawianej nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania karnego było:

[...] ukształtowanie na nowo podstaw stosowania środków zapobiegawczych, w sposób zapobiegający ich nadmiernemu wykorzystywaniu w praktyce procesowej [...], a także lepiej chroniący gwarancje procesowe oskarżonego oraz w szerszym zakresie umożliwiającą dochodzenie odszkodowania i zadośćuczynienia za szkody i krzywdy wyrządzone wykonywaniem tych środków w toku postępowania³².

K. Dąbkiewicz zauważa, że nowela wrześnieiowa „objęła swym zakresem środki, których dolegliwość nierzadko przekraczała dolegliwość samej kary”³³. Jak wskazuje wymieniony autor, „w ocenie ustawodawcy okoliczność ta przesądzała, że jak najbardziej zasadne jest kompensowanie tych szkód i krzywd w trybie karnoprosesowym [...]. Ten kierunek zmian podkreśla m.in. tytuł rozdziału 58 k.p.k. *Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu*”³⁴. Również P. Wiliński zwraca uwagę na to, że poszerzenie zakresu roszczeń miało na celu zapewnienie uczestnikom postępowania karnego, z którym związane jest powstanie roszczenia, skutecznej i szybkiej drogi ich dochodzenia³⁵. Autor ten odwołuje się do projektu ustawy nowelizacyjnej, w którym stwierdzono, iż:

[...] należy mieć na uwadze, że dotyczy to osób ostatecznie uniewinnionych lub wobec których umorzono postępowania karne. Odsyłanie tych osób w powyższych sytuacjach na drogę, jak wiadomo w praktyce długotrwałego, postępowania cywilnego nie jest zasadne, jeśli uwzględni się, że szkoda i krzywda spowodowana została w specyficznych warunkach, bo w postępowaniu karnym, przez państwowe organy ścigania i wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych. Jak najbardziej zasadne jawi się więc kompensowanie tych szkód i krzywd w trybie karnoprosesowym, z odpowiednim tylko stosowaniem przepisów prawa cywilnego, w tym procesowego³⁶.

Jak wskazano wyżej, ustawodawca, modyfikując art. 552 k.p.k., nie zmienił jego § 2 i 3. Podobnie jak w obowiązującym przed 1 lipca 2015 r. – oraz obecnym

³² *Ibidem*, s. 63.

³³ K. Dąbkiewicz, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015, s. 556.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ P. Wiliński, *Odszkodowanie za stosowanie środków reakcji karnej lub przymusu procesowego – w świetle konstytucyjnej gwarancji prawa do odszkodowania*, „Wrocławskie Studia Sądowe” 2012, nr 1, s. 15.

³⁶ Druk sejmowy nr 870, s. 62.

– stanie prawnym, zakładały one stosowanie reguł § 1 także do umorzenia procesu po uprzednim uchyleniu w trybie kasacji lub wznowienia prawomocnego wyroku skazującego oraz do zastosowanych uprzednio środków zabezpieczających.

Na mocy nowelizacji z dnia 27 września 2013 r. zasadniczej zmiany redakcyjnej uległo natomiast brzmienie art. 552 § 4 k.p.k., który przewidywał prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia z racji niesłusznego wykonania kary lub środka karnego, jeżeli w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania stwierdzono, że zarządzenie wykonania kary, której wykonanie warunkowo zawieszono lub z której wykonania warunkowo zwolniono, albo podjęcie warunkowo umorzonego postępowania i orzeczenie wobec sprawcy kary lub środka karnego było niewątpliwie niezasadne. Norma ta dotyczyła zatem dalszych przypadków niesłusznego skazania, a nie – jak w stanie prawnym obowiązującym przed 1 lipca 2015 r. oraz obecnie – niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania i zatrzymania. Te przypadki zostały bowiem objęte częściowo nowym brzmieniem art. 552 § 1 k.p.k., a częściowo art. 552a i 552b k.p.k.

W świetle przytoczonej wyżej treści art. 552 § 4 należy wskazać, iż omawiany przepis regulował sytuacje, w których „niewątpliwie niezasadnie uznano, że środki związane z poddaniem sprawcy próbie nie odniosły oczekiwanego rezultatu, a sprawca zawiódł pokładane w nim zaufanie”³⁷. Jak zauważa Ł. Chojniak, ustawodawca posłużył się na gruncie § 4 nowym określeniem niewątpliwie niezasadności, nieznanym wcześniej Kodeksowi postępowania karnego³⁸. W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizacyjnej wskazano, że w sytuacjach, do których odnosi się § 4, „podobnie jak we wcześniejszych przepisach art. 552 k.p.k., dochodzi do niezasadnego zastosowania kary lub środka karnego, których oskarżony nie powinien był ponosić”³⁹. Warto przypomnieć, że dzisiejsze rozwiązanie nie daje takiego uprawnienia.

Nowela wrześniowa wprowadziła do ustawy karnoprocesowej dwa nowe przepisy o charakterze gwarancyjnym, tj. art. 552a oraz art. 552b. Jak zauważa P. Czarnecki, pierwsza z wymienionych regulacji stanowiła zupełne *novum* na gruncie regulacji rozdziału 58 k.p.k., natomiast druga nie była całkowicie nowym rozwiązaniem – przepis ten stanowił odpowiednik wcześniejszego art. 552 § 4 k.p.k., o czym wyżej była już mowa⁴⁰.

Zgodnie z treścią art. 552a § 1 k.p.k. w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia wobec niego postępowania w wypadkach innych niż określone w art. 552 § 1–3 oskarżonemu przysługiwało od Skarbu Państwa odszkodowanie za po-

³⁷ Ł. Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie w polskim procesie karnym – wybrane zagadnienia*, [w:] *Węzłowe problemy procesu...*, s. 304.

³⁸ *Ibidem*, s. 305.

³⁹ Druk sejmowy nr 870, s. 63.

⁴⁰ P. Czarnecki, *op. cit.*, s. 64.

niesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, wynikłe z wykonywania wobec niego w tym postępowaniu środków przymusu, o których mowa w dziale VI.

Przepis art. 552a zakładał więc odrębną regulację dotyczącą sytuacji, gdy do u niewinnienia lub umorzenia postępowania *in personam* doszło bez uchylania prawomocnego wyroku w trybie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, a więc także przy umorzeniu postępowania nawet w stadium przygotowawczym. W myśl tego artykułu prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługiwało za szkodę i krzywdę wynikłe z wykonywania wobec oskarżonego w tym postępowaniu środków przymusu określonych w dziale VI k.p.k.⁴¹ Ł. Chojniak zauważa, że ustawodawca na gruncie omawianego przepisu zrezygnował z kategorii niewątpliwej niesłuszności, która przed 1 lipca 2015 r. (tak jak obecnie) była przesłanką odpowiedzialności Skarbu Państwa za stosowanie tymczasowego aresztowania lub zatrzymania. Przed wejściem w życie noweli wrześniowej wnioskodawca mógł się bowiem domagać odszkodowania i zadośćuczynienia tylko w sytuacji, gdy stosowane wobec niego zatrzymanie lub tymczasowe aresztowanie były niewątpliwie niesłuszne⁴².

K. Rydz-Sybilak w odniesieniu do komentowanego przepisu przedstawiła stanowisko, zgodnie z którym „na szczególną uwagę zasługuje jedna z najdalej idących zmian w treści rozdziału 58 k.p.k., którą jest wprowadzenie do polskiej procedury karnej koncepcji odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne oskarżenie”⁴³. Również zdaniem Ł. Chojniaka norma art. 552a § 1 k.p.k. wprowadziła „zręby odpowiedzialności Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego postawienia zarzutów lub oskarżenia, ograniczonej do sytuacji, gdy wobec niesłusznie oskarżonego stosowano środki przymusu”⁴⁴. Z kolei P. Hofmański i S. Waltoś zaznaczają, że:

[...] pomimo znaczącego rozszerzenia podstaw odszkodowawczych nie przyjęto jednak konstrukcji odpowiedzialności państwa za sam fakt niesłusznego oskarżenia (niezależnie od tego, czy doszło w toku procesu do stosowania środków przymusu wyrządzających szkodę lub krzywdę). Tak szeroki zakres odpowiedzialności Skarbu Państwa nie da się pogodzić z nowym modelem procesu, który zakłada, że zasadnicze postępowanie dowodowe ma być prowadzone nie w postępowaniu przygotowawczym, ale dopiero w sądowym, co siłą rzeczy musi spowodować wzrost liczby aktów oskarżenia wnoszonych obiektywnie niesłusznie⁴⁵.

⁴¹ Druk sejmowy nr 870, s. 63.

⁴² Ł. Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie w polskim procesie karnym...*, s. 305.

⁴³ K. Rydz-Sybilak, *Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu na podstawie znowelizowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014, s. 360.

⁴⁴ Ł. Chojniak, *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie w polskim procesie karnym...*, s. 305.

⁴⁵ P. Hofmański, S. Waltoś, *op. cit.*, s. 586.

W mojej opinii należy się przychylić do ostatniej z przedstawionych interpretacji. Art. 552a § 1 nie daje podstawy do wyciągania wniosków o wprowadzeniu do ustawy karnoprocesowej konstrukcji odpowiedzialności z tytułu niesłusznego oskarżenia.

Na mocy § 2 art. 552a roszczenie, o którym mowa w § 1, przysługiwało także oskarżonemu w razie skazania z tytułu niezasadnego wykonywania środków zapobiegawczych lub zabezpieczenia majątkowego w zakresie, w jakim z uwagi na rodzaj i rozmiar orzeczonych kar lub środków karnych nie można było zaliczyć na ich poczet okresów wykonywania odpowiednich środków zapobiegawczych podlegających takiemu zaliczeniu lub w pełni wykorzystać zastosowanego zabezpieczenia majątkowego. Przepis § 2 należało stosować odpowiednio w razie orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania.

Jak wskazano (w odniesieniu do regulacji art. 552a § 2 k.p.k.) w uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej:

[...] w praktyce bywa, że stosowane środki zapobiegawcze i zabezpieczenie majątkowe przewyższają niekiedy rozmiar orzeczonych kar i środków karnych, na poczet których można było je zaliczyć, albo kary te i środki są dostosowywane do rozmiarów i czasokresów wskazanych środków przymusu. Wydaje się zatem niezbędne wprowadzenie możliwości dochodzenia przez osoby skazane oraz wobec których postępowanie warunkowo umorzono stosownych roszczeń, także wówczas, gdy środki przymusu przewyższają zastosowaną reakcję karną⁴⁶.

W świetle omówionych wyżej regulacji trzeba raz jeszcze zaznaczyć, że ustawodawca na gruncie Kodeksu postępowania karnego, w kształcie nadanym mu przez nowelę wrześniową, nie zdecydował się rozszerzyć zakresu odpowiedzialności za stosowanie środków i czynności, które nie zostały określone w dziale VI k.p.k. Jak zauważa P. Czarnecki, na gruncie stanu prawnego obowiązującego od 1 lipca 2015 r. nie było możliwe uzyskanie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie rozdziału 58 k.p.k. za przeprowadzenie czynności dowodowych, niesłusne zatrzymanie rzeczy, przeszukanie czy niesłusne zarządzenie kontroli i utrwalanie rozmów. Zakresem odszkodowania nie zostały również objęte czynności operacyjno-rozpoznawcze oraz stosowanie środków przymusu przez inne podmioty niż organy postępowania karnego (np. blokada rachunku bankowego przez Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, Generalnego Inspektora Informacji Finansowej czy organ Służby Celnej)⁴⁷.

Druga z wymienionych wyżej nowych regulacji (tj. art. 552b k.p.k.) rozszerzała krąg podmiotów, którym przepisy przyznawały legitymację procesową do wystąpienia z roszczeniem o odszkodowanie i zadośćuczynienie. Zgodnie z tym prze-

⁴⁶ Druk sejmowy nr 870, s. 64.

⁴⁷ P. Czarnecki, *op. cit.*, s. 65.

pisem prawo do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych przed sądem karnym przysługiwało też osobie innej niż oskarżony w razie niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w związku z postępowaniem karnym. Przewidziana w komentowanym artykule podstawa dochodzenia roszczeń mogła znaleźć zastosowanie np. w odniesieniu do świadka. Zdaniem K. Dąbkiewicza omawiany przepis mógłby znaleźć zastosowanie w sytuacji, w której doszło do zatrzymania danej osoby w trybie art. 244 k.p.k., lecz następnie nie postawiono jej zarzutów⁴⁸. Jak wskazano w projekcie ustawy nowelizującej, „w razie przedstawienia zarzutów lub zatrzymania osoby będącej już podejrzanym czy oskarżonym, roszczenia wynikałyby wprost z § 1 art. 552a k.p.k. i pojawiały się w razie późniejszego umorzenia postępowania lub uniewinnienia takiej osoby w razie niesłusznego stosowania wobec niej środka przymusu”⁴⁹. K. Rydz-Sybilak zaznacza, że „z powodu braku jakiegokolwiek uzupełnienia wyżej omawianego przepisu wydaje się, że takie prawo przysługiwałoby niezależnie od fazy prowadzonego postępowania, w tym na etapie postępowania przygotowawczego prowadzonego *in rem* lub *in personam*, tyle że wobec innej osoby niż zatrzymana”⁵⁰.

PODSUMOWANIE

Podsumowując powyższe uwagi, należy zauważyć, że zmiany dotyczące przepisów rozdziału 58 k.p.k., które weszły w życie z dniem 1 lipca 2015 r., stanowiły dowód na siłę oddziaływania gwarancji konstytucyjnych na przepisy ustawy karno-procesowej. Rozszerzenie zakresu odpowiedzialności państwa w trybie przepisów Kodeksu postępowania karnego stanowiło krok w stronę pełniejszej realizacji art. 77 ust. 1 oraz art. 41 ust. 5 Konstytucji RP. Pozytywnie trzeba ocenić objęcie zakresem odpowiedzialności Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania przypadki następczego orzeczenia wobec niesłuszenie skazanego łagodniejszego środka karnego albo środka związanego z poddaniem sprawcy próbie, przypadki wykonywania wobec następczo uniewinnionego oskarżonego środków przymusu (zatrzymanie, środki zapobiegawcze, zabezpieczenie majątkowe), a także przypadki, gdy stosowano środki przymusu w postępowaniach, w których nie doszło do wzruszenia orzeczenia nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

P. Wiliński, oceniając modyfikacje wprowadzone przez ustawodawcę do rozdziału 58 k.p.k., stwierdził, że „wydaje się, iż jest to dobry sygnał, wskazujący na kolejne przesunięcie granic ryzyka wynikających z prowadzenia i udziału

⁴⁸ K. Dąbkiewicz, *op. cit.*, s. 560.

⁴⁹ Druk sejmowy nr 870, s. 64.

⁵⁰ K. Rydz-Sybilak, *op. cit.*, s. 365.

w procesie karnym z jego uczestników na państwo⁵¹. Trzeba wskazać, iż mimo że niektóre unormowania wprowadzone przez ustawodawcę w drodze nowelizacji z 2013 r. nie zasługiwały na uznanie, przepisy art. 552 i n. k.p.k. w brzmieniu obowiązującym od 1 lipca 2015 r. zapewniały szersze i skuteczniejsze kompensowanie szkód i krzywd wynikających z niesłusznego skazania, wykonania środka zabezpieczającego oraz niezasadnego stosowania środka przymusu. Niestety, ustawodawca zdecydował się na odwrócenie skutków noweli wrześniowej, doprowadzając tym samym do przywrócenia regulacji zdecydowanie mniej korzystnych dla osób poszkodowanych w wyniku błędów wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

BIBLIOGRAFIA

- Banaszak B., *Zakres podmiotów uprawnionych do dochodzenia wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji RP)*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 1.
- Chojniak L., *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie oraz za niesłuszne oskarżenie*, Warszawa 2013.
- Chojniak L., *Odszkodowanie za niesłuszne skazanie w polskim procesie karnym – wybrane zagadnienia*, [w:] *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984.
- Cioch P., *Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niesłusznego skazania*, Warszawa 2007.
- Czarnecki P., *Odpowiedzialność Skarbu Państwa za błędy wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych po 1 lipca 2015 r.*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2015, nr 2.
- Dąbkiewicz K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do zmian 2015*, Warszawa 2015.
- Granecki P., *Glosa do wyroku TK z dnia 4 grudnia 2001 r., 18/00*, „Palestra” 2002, nr 11–12.
- Granecki P., *Odpowiedzialność cywilna Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną działaniem swojego funkcjonariusza (wybrane zagadnienia)*, „Palestra” 2000, nr 11–12.
- Hofmański P., Sadzik E., Zgrzyzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1: *Komentarz do artykułów 1–296*, Warszawa 2011.
- Hofmański P., Waltoś S., *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016.
- Kowalczyk-Ludzia M., *Rehabilitacja niesłuszenie skazanych i jej wpływ na wizerunek sądu*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2015, nr 1(16).
- Kruszyński P., *Z problematyki odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie*, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga pamiątkowa ku czci Stanisława Waltośa*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Warszawa 2000.
- Rydz-Sybilak K., *Odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie oraz niesłuszne stosowanie środków przymusu na podstawie znowelizowanych przepisów Kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014.
- Safjan M., *Odpowiedzialność Państwa na podstawie art. 77 Konstytucji RP*, „Państwo i Prawo” 1999, z. 4.

⁵¹ P. Wiliński, *op. cit.*, s. 21.

Sagan S., *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2003.

Ścisłowicz K., *Konstytucyjne aspekty odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie*, [w:] *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010.

Wiliński P., *Odszkodowanie za stosowanie środków reakcji karnej lub przymusu procesowego – w świetle konstytucyjnej gwarancji prawa do odszkodowania*, „Wrocławskie Studia Sądowe” 2012, nr 1.

Wyrok SN z dnia 5 kwietnia 2002 r., III RN 133/01.

Wyrok TK z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00.

Wyrok TK z dnia 23 września 2003 r., K 20/02.

Wyrok TK z dnia 11 stycznia 2005 r., SK 60/03.

Wyrok TK z dnia 29 listopada 2006 r., SK 51/06.

SUMMARY

The article is about institution of compensation for unjust conviction, undoubtedly wrong temporary arrest and detention. The author discusses the normative sources of Polish law claim for compensation and redress from the State Treasury.

Keywords: compensation; wrongful conviction; liability; unjustifiable temporary arrest